

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 8ης Ιουνίου 1999 *

Στην υπόθεση C-337/97,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Commissie van Beroep Studiefinanciering (Κάτω Χώρες) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

C. P. M. Meeusen

και

Hoofddirectie van de Informatie Beheer Groep,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 48 και 52 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρων 39 ΕΚ και 43 ΕΚ), καθώς και του άρθρου 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-P. Puissochet, πρόεδρο τμήματος, P. Jann (εισηγητή), J. C. Moitinho de Almeida, C. Gulmann και D. A. O. Edward, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. La Pergola

γραμματέας: H. A. Rühl, κύριος υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η C. P. M. Meeusen, εκπροσωπούμενη από τον πατέρα της P. J. M. Meeusen,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την A. H. M. Nierman, πρέσβειρα του Βασιλείου των Κάτω Χωρών στο Λουξεμβούργο,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον E. Röder, Ministerialrat στο ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομίας,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον P. J. Kuijper, νομικό σύμβουλο, και τον B. J. Drijber, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της C. P. M. Meeusen, εκπροσωπούμενης από τον P. J. M. Meeusen, της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον M. A. Fierstra, προϊστάμενο της υπηρεσίας ευρωπαϊκού δικαίου του Υπουργείου Εξωτερικών, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τον P. J.

Κυίρει, κατά τη συνεδρίαση της 19ης Νοεμβρίου 1998,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 28ης Ιανουαρίου 1999,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με διάταξη της 26ης Σεπτεμβρίου 1997, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 29 Σεπτεμβρίου 1997, το Commissie van Beroep Studiefinanciering υπέβαλε βάσει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ) διάφορα προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 48 και 52 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρων 39 ΕΚ και 43 ΕΚ), καθώς και του άρθρου 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33).
- 2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στον πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της C. P. M. Meeusen, προσφεύγουσας της κύριας δίκης, και του Hoofddirectie van de Informatie Beheer Groep (στο εξής: IBG), καθού της κύριας δίκης, με αντικείμενο αίτηση υποτροφίας που υπέβαλε η C. P. M. Meeusen βάσει του Wet op de studiefinanciering (νόμου περί χρηματοδοτήσεως των σπουδών, στο εξής: WSF) κατά την εγγραφή της στο Provinciaal Hoger Technisch Instituut voor Scheikunde της Αμβέρσας, ανώτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα.

3 Το άρθρο 7 του κανονισμού 1612/68 ορίζει:

«1. Ο εργαζόμενος υπήκοος ενός κράτους μέλους δεν δύναται στην επικράτεια άλλων κρατών μελών να έχει, λόγω της ιθαγένειάς του, διαφορετική μεταχείριση από τους ημεδαπούς εργαζομένους (...).

2. Απολαύει των ιδίων κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους.

(...)»

4 Κατά το άρθρο του 7, ο WSF έχει εφαρμογή επί:

«a. των σπουδαστών που έχουν ολλανδική ιθαγένεια:

b. των σπουδαστών που δεν έχουν ολλανδική ιθαγένεια αλλά κατοικούν στις Κάτω Χώρες και για τη χρηματοδότηση των σπουδών εξομοιώνονται με Ολλανδούς βάσει διατάξεων που περιέχονται σε συμβάσεις με άλλα κράτη ή σε δεσμευτική για τις Κάτω Χώρες απόφαση οργανισμού δημοσίου διεθνούς δικαίου.

c. (...).»

5 Η χρηματοδότηση που προβλέπει ο WSF χορηγείται κατευθείαν στον σπουδαστή ηλικίας άνω των 18 ετών. Η χρηματοδότηση συνίσταται σε μια βασική υποτροφία, το ύψος της οποίας είναι ανεξάρτητο των εισοδημάτων των γονέων, και σε μια πρόσθετη υποτροφία, το ύψος της οποίας ποικίλλει αναλόγως των εισοδημάτων των γονέων.

- 6 Κατά το άρθρο 9, παράγραφος 1, του WSF, μόνον η φοίτηση σε ολλανδικό εκπαιδευτικό ίδρυμα παρέχει δικαίωμα λήψεως χρηματοδοτήσεως για σπουδές. Ωστόσο, στην παράγραφο 3 προβλέπεται εξαίρεση από τον κανόνα αυτόν υπέρ ορισμένων αλλοδαπών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων τα οποία εξομοιώνονται για την εφαρμογή του WSF με ολλανδικά εκπαιδευτικά ιδρύματα. Δεν αμφισβητείται ότι το Provinciaal Hoger Technisch Instituut voor Scheikunde της Αμβέρσας εξομοιώνεται με ολλανδικό εκπαιδευτικό ίδρυμα.
- 7 Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι η C. P. M. Meeusen, βελγικής ιθαγενείας και κάτοικος Βελγίου κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, άρχισε τον Αύγουστο του 1993 τις σπουδές της στο Provinciaal Hoger Technisch Instituut voor Scheikunde της Αμβέρσας. Τόσο ο πατέρας της όσο και η μητέρα της είναι βελγικής ιθαγενείας και κατοικούν στο Βέλγιο. Ο πατέρας της είναι ο διευθυντής μιας εταιρίας της οποίας η έδρα βρίσκεται στις Κάτω Χώρες και της οποίας κατέχει το σύνολο των εταιρικών μεριδίων. Η μητέρα της απασχολείται στην εταιρία αυτή δύο ημέρες την εβδομάδα. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η δραστηριότητά της είναι πραγματική και γνήσια.
- 8 Στις 14 Οκτωβρίου 1993 η C. P. M. Meeusen ζήτησε από το IBG χρηματοδότηση των σπουδών της βάσει του WSF.
- 9 Το IBG δέχθηκε αρχικώς την αίτηση της C. P. M. Meeusen, η οποία έλαβε βασική υποτροφία για την περίοδο από τον Νοέμβριο του 1993 μέχρι τον Δεκέμβριο του 1994, αλλά η αίτησή της απορρίφθηκε αργότερα με απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 1994, η οποία της επέβαλε επιπλέον να αποδώσει τα ποσά που είχε ήδη εισπράξει. Διοικητική ένσταση κατά της εν λόγω αρνήσεως χρηματοδοτήσεως απορρίφθηκε οσαύτως με απόφαση του IBG της 12ης Ιανουαρίου 1995.
- 10 Κατόπιν της απορρίψεως της διοικητικής της ενστάσεως, η C. P. M. Meeusen άσκησε προσφυγή ενώπιον του Commissie van Beroep Studiefinanciering. Ενώπιον του δικαστηρίου αυτού ισχυρίστηκε ότι το δικαίωμα λήψεως χρηματοδοτήσεως για σπουδές δεν μπορεί να εξαρτάται από την απαίτηση όπως το τέκνο κατοικεί ή διαμένει στο έδαφος του κράτους μέλους όπου απασχολούνται οι γονείς του ούτε μπορεί να συνδέεται με την ιθαγένεια. Προς άμυνά του, το IBG υποστήριξε ότι οι γονείς της προσφεύγουσας δεν πρέπει να θεωρηθούν ως διακινούμενοι εργαζόμενοι υπό την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης, καθόσον δεν κατοικούν στις Κάτω Χώρες. Για να μπορέσει ένα πρόσωπο να χαρακτηριστεί ως διακινούμενος εργα-

ζόμενος, είναι αναγκαίο να έχει την ιδιότητα του μισθωτού και να κατοικεί στη χώρα υποδοχής. Όσο για τους μεθοριακούς εργαζόμενους, για τους οποίους γίνεται αναφορά στο προοίμιο του κανονισμού 1612/68, πρόκειται για πρόσωπα που απασχολούνται εγγύτητα των συνόρων.

- 11 Υπό τις συνθήκες αυτές το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) α) Εμποδίζει η εμφανιζόμενη εν προκειμένω κατάσταση, κατά την οποία η μητέρα της προσφεύγουσας απασχολείται σε εταιρία περιορισμένης ευθύνης της οποίας διευθυντής και κάτοχος όλων των εταιρικών μεριδίων είναι ο σύζυγος της μητέρας, να θεωρηθεί η μητέρα ως διακινούμενος εργαζόμενος υπό την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ και του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68;

Σε περίπτωση αρνητικής απάντησεως στο ερώτημα 1α:

β) Με την απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1992 στην υπόθεση C-3/90, Bernini (Συλλογή 1992, σ. I-1071), το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η χρηματοδότηση σπουδών την οποία χορηγεί κράτος μέλος στα τέκνα των εργαζομένων αποτελεί για τον διακινούμενο εργαζόμενο κοινωνικό πλεονέκτημα υπό την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68, όταν ο εργαζόμενος εξακολουθεί να συντηρεί το τέκνο του. Μπορεί, στην περίπτωση αυτή, το τέκνο να επικαλεστεί το άρθρο 7, παράγραφος 2, για να χρηματοδοτηθούν οι σπουδές του υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με εκείνες που ισχύουν για τα τέκνα των ημεδαπών εργαζομένων, και μάλιστα χωρίς να επιτρέπεται η επιβολή πρόσθετης προϋποθέσεως σχετικά με τον τόπο κατοικίας του;

Έχει ο κανόνας αυτός εφαρμογή όταν ο διακινούμενος εργαζόμενος πρέπει να θεωρηθεί ως μεθοριακός εργαζόμενος;

γ) Έχει ο κανόνας που διατυπώθηκε με την απόφαση Bernini, όπως αυτός παρατίθεται ανωτέρω, ωσαύτως εφαρμογή όταν το τέκνο του διακινουμένου εργαζομένου ουδέποτε, όπως εν προκειμένω, είχε την κατοικία του στις Κάτω Χώρες;

2) Πρέπει το άρθρο 52 της Συνθήκης ΕΚ να ερμηνευθεί έτσι ώστε η εγγύηση που απορρέει από τον κανόνα που διατυπώθηκε με την απόφαση Bernini, όπως αυτός παρατίθεται ανωτέρω, να έχει ωσαύτως εφαρμογή επί του τέκνου ενός υπηκόου κράτους μέλους ο οποίος ασκεί μη μισθωτή δραστηριότητα εντός άλλου κράτους μέλους;

Ποια σημασία πρέπει να δοθεί επίσης στο γεγονός ότι το τέκνο ουδέποτε είχε την κατοικία του στις Κάτω Χώρες και στο γεγονός ότι ο γονέας δεν έχει την κατοικία του στη χώρα όπου ασκεί τη μη μισθωτή δραστηριότητα;»

Επί του ερωτήματος 1α

12 Με το ερώτημα αυτό το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν το γεγονός ότι ένα πρόσωπο συνδέεται με γάμο με τον διευθυντή και μοναδικό κύριο των εταιρικών μεριδίων της εταιρίας υπέρ της οποίας το πρόσωπο αυτό ασκεί τη δραστηριότητά του εμποδίζει τη δυνατότητα να χαρακτηριστεί το εν λόγω πρόσωπο ως «εργαζόμενος» υπό την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης και του κανονισμού 1612/68.

13 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η κατά τις προαναφερθείσες διατάξεις έννοια του «εργαζομένου» έχει κοινοτικό περιεχόμενο και δεν πρέπει να ερμηνεύεται στενώς. Ως «εργαζόμενος» πρέπει να θεωρείται οποιοδήποτε πρόσωπο ασκεί πραγματικές και γνήσιες δραστηριότητες, αποκλεισμένων των δραστηριοτήτων που είναι τόσο περιορισμένες, ώστε να είναι καθαρά περιθωριακές και παρακολυθηματικού χαρακτήρα. Κατά τη νομολογία αυτή, το χαρακτηριστικό της σχέσεως εργασίας είναι το γεγονός ότι ένα πρόσωπο παρέχει, κατά τη διάρκεια ορισμένου χρόνου, προς έτερο και υπό τη διεύθυνση αυτού του τελευταίου υπηρεσίες έναντι των οποίων λαμβάνει αμοιβή (βλ., ιδίως, τις αποφάσεις της 3ης Ιουλίου 1986, 66/85,

Lawrie-Blum, Συλλογή 1986, σ. 2121, σκέψεις 16 και 17, και της 12ης Μαΐου 1998, C-85/96, Martínez Sala, Συλλογή 1998, σ. I-2691, σκέψη 32).

- 14 Το γεγονός ότι το εν λόγω πρόσωπο συνδέεται με γάμο με τον διευθυντή και μοναδικό ιδιοκτήτη της επιχειρήσεως δεν είναι από μόνο του ικανό να επηρεάσει τον χαρακτηρισμό αυτόν.
- 15 Είναι αλήθεια ότι το Δικαστήριο έκρινε στην απόφαση της 27ης Ιουνίου 1996, C-107/94, Asscher (Συλλογή 1996, σ. I-3089, σκέψη 26), ότι ο διευθυντής μιας εταιρίας της οποίας κατέχει όλα τα εταιρικά μερίδια δεν ασκεί τη δραστηριότητά του στο πλαίσιο σχέσεως εξαρτήσεως, οπότε δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «εργαζόμενος» υπό την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης. Ωστόσο, η λύση αυτή δεν μπορεί να μεταφερθεί αυτομάτως στον σύζυγό του. Συγκεκριμένα, οι απορρέουσες από τον γάμο προσωπικές και περιουσιακές σχέσεις των συζύγων δεν αποκλείουν την ύπαρξη, στο πλαίσιο της οργανώσεως της επιχειρήσεως, του στοιχείου της εξαρτήσεως, το οποίο είναι χαρακτηριστικό της σχέσεως εργασίας.
- 16 Η ύπαρξη εξαρτήσεως είναι στοιχείο που απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει.
- 17 Συνεπώς, στο ερώτημα 1α πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το γεγονός ότι ένα πρόσωπο συνδέεται με γάμο με τον διευθυντή και μοναδικό κύριο των εταιρικών μεριδίων της εταιρίας υπέρ της οποίας το πρόσωπο αυτό ασκεί πραγματική και γνήσια δραστηριότητα δεν εμποδίζει τη δυνατότητα να χαρακτηριστεί το εν λόγω πρόσωπο ως «εργαζόμενος» υπό την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης και του κανονισμού 1612/68, εφόσον ασκεί τη δραστηριότητά του στο πλαίσιο σχέσεως εξαρτήσεως.

Επί των ερωτημάτων 1β και 1γ

- 18 Με τα ερωτήματα αυτά, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν το συντηρούμενο τέκνο υπηκόου κράτους μέλους, ο οποίος ασκεί μισθωτή δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος και συγχρόνως διατηρεί την κατοικία του στο κράτος του οποίου είναι υπήκοος, μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 για να χρηματοδοτηθούν οι σπουδές του υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με εκείνες που ισχύουν για τα τέκνα των υπηκόων του κράτους απασχολήσεως, και μάλιστα χωρίς να επιτρέπεται η επιβολή πρόσθετης προϋποθέσεως σχετικά με τον τόπο κατοικίας του τέκνου.
- 19 Όπως προκύπτει από τη σκέψη 25 της προαναφερθείσας αποφάσεως Bernini, η χρηματοδότηση σπουδών την οποία κράτος μέλος χορηγεί στα τέκνα των εργαζομένων αποτελεί για τον διακινούμενο εργαζόμενο κοινωνικό πλεονέκτημα υπό την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 όταν ο διακινούμενος εργαζόμενος εξακολουθεί να συντηρεί το τέκνο.
- 20 Η Ολλανδική και η Γερμανική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι ο κανόνας αυτός δεν μπορεί να επεκταθεί στην περίπτωση του μεθοριακού εργαζόμενου. Συγκεκριμένα, η προβλεπόμενη από το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 ίση μεταχείριση μοναδικό σκοπό έχει, όπως προκύπτει από την πέμπτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού αυτού, να διευκολύνει την κινητικότητα των εργαζομένων και την ένταξη του διακινούμενου εργαζόμενου και της οικογένειάς του στο κράτος μέλος υποδοχής. Η χορήγηση από το κράτος αυτό, υπέρ του τέκνου του εργαζόμενου ο οποίος κατοικεί με την οικογένειά του σε άλλο κράτος μέλος, χρηματοδοτήσεως για τη συνέχιση των σπουδών στο εξωτερικό δεν εντάσσεται στο πλαίσιο αυτό. Έτσι, μια προϋπόθεση κατοικίας όπως αυτή που τάσσεται από την ελίμαχη στην κύρια δίκη εθνική νομοθεσία είναι αντικειμενικώς δικαιολογημένη και ανάλογη με τον σκοπό που επιδιώκει ο κανονισμός 1612/68.
- 21 Όπως το Δικαστήριο έκρινε στην απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 1997, C-57/96, Meints (Συλλογή 1997, σ. I-6689, σκέψη 50), η επιχειρηματολογία αυτή δεν λαμβάνει υπόψη το κείμενο του κανονισμού 1612/68. Συγκεκριμένα, στην τέταρτη αιτιολογική σκέψη του προβλέπεται ρητώς ότι το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας πρέπει να αναγνωρίζεται «αδιακρίτως στους “μονίμους”, εποχιακούς, μεθοριακούς εργαζομένους ή σ’ εκείνους που ασκούν τη δραστηριότητά τους επ’ ευκαιρία παροχής υπηρεσιών», το δε άρθρο 7 αναφέρεται χωρίς επιφύλαξη στον «εργαζόμενο υπήκοο

ενός κράτους μέλους». Εξ αυτών το Δικαστήριο συνήγαγε και αποφάνθηκε, στην προαναφερθείσα απόφαση Meints, ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να εξαρτά τη χορήγηση κοινωνικού πλεονεκτήματος υπό την έννοια του εν λόγω άρθρου 7 από την προϋπόθεση ότι οι δικαιούχοι του πλεονεκτήματος έχουν την κατοικία τους στο έδαφος του κράτους αυτού.

- 22 Πρέπει να προστεθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως η οποία διατυπώνεται στο άρθρο 7 του κανονισμού 1612/68 σκοπεί επίσης να εμποδίσει τις διακρίσεις εις βάρος των κατιόντων που συντηρεί ο εργαζόμενος (βλ. την απόφαση της 20ής Ιουνίου 1985, 94/84, Deak, Συλλογή 1985, σ. 1873, σκέψη 22). Συνεπώς, αυτοί μπορούν να επικαλεστούν το άρθρο 7, παράγραφος 2, για να χρηματοδοτηθούν οι σπουδές τους υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με εκείνες που ισχύουν για τα τέκνα των ημεδαπών εργαζομένων (προαναφερθείσα απόφαση Bernini, σκέψη 28).
- 23 Εξ αυτών προκύπτει ότι, στην περίπτωση που εθνική νομοθεσία, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, δεν επιβάλλει στα τέκνα των ημεδαπών εργαζομένων προϋπόθεση κατοικίας για τη χρηματοδότηση των σπουδών τους, η προϋπόθεση αυτή πρέπει να θεωρηθεί ως γενεσιουργός δυσμενών διακρίσεων αν τάσσεται για τα τέκνα των εργαζομένων οι οποίοι είναι υπήκοοι άλλων κρατών μελών.
- 24 Συγκεκριμένα, η προϋπόθεση αυτή θα έθετε σε μειονεκτική θέση ειδικά τους μεθοριακούς εργαζόμενους, οι οποίοι εξ ορισμού έχουν την κατοικία τους σε άλλο κράτος μέλος όπου κατά κανόνα κατοικούν και τα μέλη της οικογένειάς τους.
- 25 Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, στα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το συντηρούμενο τέκνο υπηκόου κράτους μέλους, ο οποίος ασκεί μισθωτή δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος και συγχρόνως διατηρεί την κατοικία του στο κράτος του οποίου είναι υπήκοος, μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 7,

παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 για να χρηματοδοτηθούν οι σπουδές του υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με εκείνες που ισχύουν για τα τέκνα των υπηκόων του κράτους απασχολήσεως, και μάλιστα χωρίς να επιτρέπεται η επιβολή πρόσθετης προϋποθέσεως σχετικά με τον τόπο κατοικίας του τέκνου.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 26 Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν το συντηρούμενο τέκνο υπηκόου κράτους μέλους, ο οποίος ασκεί μη μισθωτή δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος και συγχρόνως διατηρεί την κατοικία του στο κράτος του οποίου είναι υπήκοος, μπορεί να ζητήσει να χρηματοδοτηθούν οι σπουδές του υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με εκείνες που ισχύουν για τα τέκνα των υπηκόων του κράτους εγκαταστάσεως, και μάλιστα χωρίς να επιτρέπεται η επιβολή πρόσθετης προϋποθέσεως σχετικά με τον τόπο κατοικίας του τέκνου.
- 27 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 52 της Συνθήκης εξασφαλίζει το ευεργέτημα της εθνικής μεταχειρίσεως στους υπηκόους κράτους μέλους που επιθυμούν να ασκήσουν μη μισθωτή δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος και απαγορεύει κάθε διάκριση λόγω ιθαγενείας που εμποδίζει την πρόσβαση σε τέτοια δραστηριότητα ή την άσκησή της. Όπως το Δικαστήριο έκρινε στην απόφαση της 10ης Μαρτίου 1993, C-111/91, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου (Συλλογή 1993, σ. I-817, σκέψη 17), η απαγόρευση αυτή δεν αφορά μόνον τους ειδικούς κανόνες περί ασκήσεως επαγγελματικών δραστηριοτήτων, αλλά, όπως προκύπτει από το γενικό πρόγραμμα για την κατάργηση των περιορισμών στην ελευθερία εγκαταστάσεως (ΕΕ ειδ. εκδ. 06/001, σ. 7), αφορά και κάθε παρεμπόδιση των μη μισθωτών δραστηριοτήτων των υπηκόων των άλλων κρατών μελών η οποία συνίσταται σε διαφορετική μεταχείριση των υπηκόων των άλλων κρατών μελών σε σχέση με τους ημεδαπούς, προβλεπόμενη από νομοθετική, κανονιστική ή διοικητική διάταξη κράτους μέλους ή απορρέουσα από την εφαρμογή τέτοιας διατάξεως ή διοικητικών πρακτικών.

- 28 Έτσι, η απαγόρευση αυτή καταλαμβάνει την επιβολή προϋποθέσεως κατοικίας για τη χορήγηση κοινωνικού πλεονεκτήματος όταν έχει διαπιστωθεί ότι η προϋπόθεση αυτή ενέχει δυσμενείς διακρίσεις (προαναφερθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, σκέψη 18).
- 29 Η κατά τα ανωτέρω διατυπωμένη αρχή της ίσης μεταχειρίσεως έχει επίσης ως σκοπό να εμποδίσει τις διακρίσεις εις βάρος των κατιόντων που συντηρούνται από μη μισθωτό εργαζόμενο. Συνεπώς, απαγορεύει την επιβολή προϋποθέσεως κατοικίας όπως η προβλεπόμενη από τη σχετική εθνική νομοθεσία, η οποία, όπως ελέχθη στη σκέψη 23 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει να θεωρηθεί ως γενεσιουργός δυσμενών διακρίσεων.
- 30 Ενόψει των ανωτέρω, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το συντηρούμενο τέκνο υπηκόου κράτους μέλους, ο οποίος ασκεί μη μισθωτή δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος και συγχρόνως διατηρεί την κατοικία του στο κράτος του οποίου είναι υπήκοος, μπορεί να ζητήσει να χρηματοδοτηθούν οι σπουδές του υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με εκείνες που ισχύουν για τα τέκνα των υπηκόων του κράτους εγκαταστάσεως, και μάλιστα χωρίς να επιτρέπεται η επιβολή πρόσθετης προϋποθέσεως σχετικά με τον τόπο κατοικίας του τέκνου.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 31 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ολλανδική και η Γερμανική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή, που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκλυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 26ης Σεπτεμβρίου 1997 το Commissie van Beroep Studiefinanciering, αποφαινεται:

- 1) Το γεγονός ότι ένα πρόσωπο συνδέεται με γάμο με τον διευθυντή και μοναδικό κύριο των εταιρικών μεριδίων της εταιρίας υπέρ της οποίας το πρόσωπο αυτό ασκεί πραγματική και γνήσια δραστηριότητα δεν εμποδίζει τη δυνατότητα να χαρακτηριστεί το εν λόγω πρόσωπο ως «εργαζόμενος» υπό την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρου 39 ΕΚ) και του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας, εφόσον ασκεί τη δραστηριότητά του στο πλαίσιο σχέσεως εξαρτήσεως.
- 2) Το συντηρούμενο τέκνο υπηκόου κράτους μέλους, ο οποίος ασκεί μισθωτή δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος και συγχρόνως διατηρεί την κατοικία του στο κράτος του οποίου είναι υπήκοος, μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 για να χρηματοδοτηθούν οι σπουδές του υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με εκείνες που ισχύουν για τα τέκνα των υπηκόων του κράτους απασχολήσεως, και μάλιστα χωρίς να επιτρέπεται η επιβολή πρόσθετης προϋποθέσεως σχετικά με τον τόπο κατοικίας του τέκνου.
- 3) Το συντηρούμενο τέκνο υπηκόου κράτους μέλους, ο οποίος ασκεί μη μισθωτή δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος και συγχρόνως διατηρεί την κατοικία

του στο κράτος του οποίου είναι υπήκοος, μπορεί να ζητήσει να χρηματοδοτηθούν οι σπουδές του υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με εκείνες που ισχύουν για τα τέκνα των υπηκόων του κράτους εγκαταστάσεως, και μάλιστα χωρίς να επιτρέπεται η επιβολή πρόσθετης προϋποθέσεως σχετικά με τον τόπο κατοικίας του τέκνου.

Puissochet

Jann

Moitinho de Almeida

Gulmann

Edward

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 8 Ιουνίου 1999.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

R. Grass

J.-P. Puissochet